

Судові витрати в адміністративному судочинстві України: поняття, порядок відшкодування та актуальні проблеми застосування

Гаврильців Марія Теодорівна¹, Мідик Марко Тарасович²

Опубліковано	Секція	УДК
06.11.2025	Право	342.530.5:347.7

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17588082>

Анотація. У статті досліджено особливості правового регулювання судових витрат в адміністративному судочинстві України, їх структуру, правову природу та порядок відшкодування. Проаналізовано положення Кодексу адміністративного судочинства, роз'яснення Верховного Суду та актуальну судову практику щодо розподілу витрат між сторонами. Виявлено прогалини чинного механізму, зокрема компенсації витрат на правничу допомогу, судову експертизу, переклад і залучення спеціалістів. Показано, що ефективна система компенсації судових витрат забезпечує баланс процесуальних прав сторін, підвищує довіру до суду, формує правову культуру відповідальності учасників процесу, сприяє економічній справедливості та розвитку законодавчої бази, а також забезпечує єдність судової практики та прозорість розподілу витрат. Удосконалення цього механізму має гарантувати доступність правосуддя, єдність практики та підвищення ефективності судового захисту в Україні.

Ключові слова: адміністративне судочинство, судові витрати, компенсація витрат, правнича допомога, судова практика, доступ до правосуддя, процесуальні гарантії, судовий захист прав.

Legal costs in administrative judicial proceedings of Ukraine: concept, compensation procedure and current problems of application

Annotation. The article examines the features of the legal regulation of court costs in the system of administrative justice in Ukraine. The emphasis is on the theoretical and practical aspects of defining the concept of court costs, their structure, legal nature and procedure for compensation. The provisions of the Code of Administrative Justice of Ukraine, the explanations of the Supreme Court and current judicial practice regarding the distribution of costs between the parties are analyzed.

An analysis of the current mechanism for distributing legal costs in administrative proceedings was carried out and its effectiveness in ensuring access to justice was assessed. It was substantiated that court costs have not only procedural and legal, but also socio-economic content, as they directly affect the implementation of the right to a fair trial and access to justice. Gaps in the current compensation mechanism were identified, in particular regarding compensation for costs of legal assistance, translation and involvement of specialists. Based on

¹ кандидат юридичних наук, доцент доцент кафедри адміністративного та інформаційного права Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка», ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6735-7181>

² студент другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності D8 «Право» Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка», ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-1222-708X>

the generalization of court decisions, factors that determine the differences in the practice of establishing and confirming the amount of costs were identified. Regulatory, comparative and empirical research methods were applied.

The problems of using electronic evidence and documentary confirmation of costs are highlighted. It is argued that an effective system of compensation for court costs ensures a balance of procedural rights of the parties, strengthens trust in the court and forms a legal culture of responsibility of the participants in the process.

It is concluded that improving the administrative and legal mechanism for distributing court costs should be aimed at ensuring economic justice, accessibility of justice and increasing the effectiveness of judicial protection in Ukraine.

Keywords: administrative proceedings, court costs, compensation of costs, legal aid, judicial practice, access to justice, procedural guarantees, judicial protection of rights.

Вступ

Адміністративне судочинство посідає важливе місце у системі захисту прав людини, оскільки його основним завданням є справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин з метою забезпечення ефективного захисту прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень [1].

Звернення до суду для відновлення порушених прав, як правило, супроводжується певними фінансовими витратами. Тому система розподілу судових витрат набуває особливого значення для демократичної держави, що прагне гарантувати рівний доступ до правосуддя та створити ефективні механізми компенсації понесених витрат.

На практиці нерідко трапляються випадки, коли суд розподіляє судові витрати у розмірі, відмінному від заявленого учасником процесу. Це може бути зумовлено недотриманням процедури подання відповідної заяви, неналежним документальним підтвердженням витрат, а також порушенням принципу розумності їх розміру.

Водночас необхідно враховувати, що остаточне рішення щодо розподілу судових витрат приймає суд, що, у свою чергу, може надавати системі певного суб'єктивного характеру та потребує чіткого нормативного врегулювання критеріїв визначення їх розміру й доцільності. Крім того, значну роль відіграють фактори поведінки сторін у процесі, обсяг і складність справи, а також необхідність залучення спеціалістів, адвокатів, експертів і перекладачів, що підкреслює соціально-економічний аспект судових витрат та їх вплив на доступ до правосуддя.

Аналіз дослідження проблеми. У вітчизняній адміністративно-правовій науці питання судових витрат досліджували Л.Г. Глущенко, К.С. Пащенко, Н.Б. Писаренко, Н.Ю. Сакара, Р.І. Шевейко та інші вчені. У їхніх працях розглянуто окремі аспекти правового регулювання судових витрат, судового збору та витрат, пов'язаних із розглядом справ. Водночас, інститут витрат, пов'язаних із розглядом справи, в адміністративному судочинстві залишається відносно новим напрямом наукових досліджень.

Метою статті є дослідження особливостей судових витрат в адміністративному судочинстві України, аналіз їх системи та порядку розподілу між сторонами судового процесу, а також виявлення сучасних проблем функціонування механізму відшкодування таких витрат і пошук шляхів їх удосконалення.

Для досягнення поставленої мети в статті вирішуються такі завдання: визначити поняття судових витрат та їх склад у системі адміністративного судочинства; проаналізувати чинне законодавство України щодо механізмів розподілу судових витрат між сторонами; дослідити судову практику щодо відшкодування витрат, зокрема на правничу допомогу, експертизи та залучення спеціалістів; виявити основні проблеми застосування норм про судові витрати та фактори, що зумовлюють неоднаковість

судової практики; сформулювати пропозиції щодо удосконалення адміністративно-правового механізму розподілу судових витрат та підвищення його ефективності.

Результати

Прийнято вважати, що судові витрати – це грошові витрати, яких зазнають учасники судового процесу у зв'язку з їх участю в розгляді та вирішенні адміністративної справи судом. До таких витрат належать не лише оплата судового збору, а й витрати на професійну правничу допомогу, залучення спеціалістів, експертів, перекладачів, а також інші витрати, пов'язані з виконанням процесуальних дій або підготовкою до судового розгляду. Судові витрати є невід'ємним елементом процесуального механізму забезпечення доступу до правосуддя, адже визначають фінансову сторону участі особи в судовому спорі і прямо впливають на здатність особи реалізувати свої права у суді. Водночас вони мають соціально-економічне значення, оскільки надмірні або необґрунтовані витрати можуть стати перешкодою для здійснення правосуддя, обмежуючи доступ до суду, особливо для осіб з обмеженими фінансовими ресурсами. Тому питання регулювання та розподілу судових витрат є актуальним як з точки зору ефективності правової системи, так і з погляду забезпечення принципів справедливості та рівності перед законом.

Відповідно до частини 1 статті 132 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України), до складу судових витрат віднесено судовий збір та витрати, пов'язані з розглядом справи. Така конструкція законодавчого положення підкреслює, що судові витрати охоплюють як обов'язкові платежі, так і фактичні грошові витрати, понесені учасниками процесу у зв'язку з реалізацією їхніх процесуальних прав і обов'язків. До витрат, пов'язаних із розглядом справи, належать: витрати на професійну правничу допомогу; витрати, пов'язані з прибуттям до суду; витрати на залучення свідків, спеціалістів, перекладачів, експертів, а також на проведення експертиз; витрати, пов'язані з витребуванням доказів, оглядом доказів за місцезнаходженням та забезпеченням доказів; інші витрати, пов'язані з вчиненням процесуальних дій або підготовкою справи до розгляду [1].

Таким чином, законодавець прагне забезпечити відшкодування всіх необхідних витрат сторін, створюючи умови для реального та ефективного доступу до правосуддя, а також для дотримання принципу рівності сторін у процесі. Крім того, передбачення комплексного переліку витрат дозволяє уникнути зловживань під час їх відшкодування та встановлює правові підстави для об'єктивного оцінювання необхідності та обґрунтованості понесених витрат. Це сприяє формуванню передбачуваності судового процесу та підвищенню довіри учасників до судової системи, оскільки сторони отримують можливість планувати свої фінансові витрати з урахуванням очікуваних витрат на правничу допомогу, експертизи та інші процесуальні дії.

С. А. Колісник слушно зазначає, що законодавець, визначаючи положення щодо судових витрат, прагнув підкреслити особливу значущість цієї категорії в адміністративному судочинстві. Це підтверджується закріпленням відповідного принципу у ст. 2 КАС України [2, с. 101], що встановлює основні засади адміністративного судочинства та гарантує рівність сторін у процесі. Наявність ефективного механізму відшкодування судових витрат, на думку дослідниці, свідчить про демократичний характер держави та розвиненість її судової системи, оскільки забезпечує реальну можливість кожній особі захищати свої права без надмірного фінансового тиску та сприяє підвищенню довіри до судових органів.

Водночас адміністративний процес починається з подання позовної заяви, яка є обов'язковою передумовою для розгляду справи судом. Для запобігання залишенню позовної заяви без розгляду законодавство передбачає обов'язок заявника сплатити судовий збір у розмірі, встановленому законом, за винятком випадків, коли особа має

право на звільнення від сплати, відстрочення або розстрочення платежу. Це положення не лише регламентує фінансову сторону участі у процесі, а й формує умови для ефективного доступу до правосуддя, стимулює планування витрат учасниками процесу та знижує ризик зловживань. Крім того, обов'язкова сплата судового збору дозволяє забезпечити фінансування роботи судових органів, що є важливим елементом підтримання стабільності та незалежності судової системи.

Варто зазначити, що Закон України «Про судовий збір» визначає правові засади справляння судового збору, його платників, об'єкти справляння та конкретні розміри ставок, встановлюючи чіткі рамки для фінансової участі сторін у судовому процесі. Відповідно до Закону, судовий збір є загальнодержавним обов'язковим платежем, який справляється за подання до суду позовних заяв, скарг та інших процесуальних документів, за видачу судами процесуальних документів, а також у разі ухвалення окремих судових рішень, передбачених законодавством [3].

Крім того, законодавець передбачив диференційовані ставки судового збору залежно від категорії справи, характеру заявлених вимог та статусу суб'єкта, що звертається до суду. Такий підхід дозволяє збалансувати необхідність забезпечення ефективного функціонування судової системи та збереження доступності правосуддя для громадян і юридичних осіб. Водночас регламентовані ставки сприяють уникненню надмірного фінансового навантаження на сторони процесу, забезпечують прогнозованість витрат та створюють передумови для більшої прозорості й дисциплінованості у використанні судових ресурсів. Додатково, система судового збору є інструментом економічного стимулювання сторін до своєчасного і раціонального звернення до суду, що позитивно впливає на організацію судового процесу та підвищує його ефективність.

Відповідно до частини 1 статті 134 Кодексу адміністративного судочинства України, витрати на професійну правничу допомогу охоплюють грошові кошти, понесені особою у зв'язку з представництвом її інтересів у суді адвокатом, який у встановленому законом порядку отримав свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю. Такий підхід забезпечує чітку правову основу для компенсації витрат на правничу допомогу та гарантує, що відшкодовуються лише фактичні витрати, понесені особою. Водночас законодавець визначає обмеження, виключаючи з підлягаючих відшкодуванню витрат випадки, коли адвокат надає послуги за рахунок держави, що відповідає принципу відшкодування лише тих витрат, які реально були понесені сторонами процесу. Така норма сприяє економічній справедливості, запобігає подвійній компенсації та забезпечує збалансований розподіл фінансового навантаження між учасниками адміністративного судочинства [1].

Учасник адміністративного процесу зобов'язаний надати детальний опис робіт та витрат адвоката, понесених у зв'язку з наданням правничої допомоги. Відповідно до частини 5 статті 134 КАС України, розмір таких витрат повинен бути співмірним із складністю справи, обсягом виконаних робіт, витраченим часом та значенням справи для сторони. Оцінка відповідності витрат цим критеріям здійснюється суддею, оскільки об'єктивно визначити фактичний час роботи адвоката неможливо. Законодавство не передбачає врахування кваліфікації або досвіду адвоката, хоча ці фактори суттєво впливають на вартість правничої допомоги. Крім того, суд має право зменшити суму відшкодування, а всі витрати повинні бути підтверджені належними документами. Незважаючи на наявність таких нормативних положень, розподіл витрат на правничу допомогу залишається складним і дискусійним питанням у судовій практиці [1].

Витрати, пов'язані з переїздом сторін та їхніх представників до іншого населеного пункту, а також витрати на оренду житлових приміщень у період участі у судовому процесі, покладаються безпосередньо на самих учасників. Водночас сторона, на користь якої ухвалено судове рішення, має право на компенсацію витрат заробітку, спричинених

необхідністю перебування на судових засіданнях. Особи, які не є безпосередніми учасниками справи, проте надають докази або виконують інші процесуальні дії за вимогою суду, а також свідки, мають право на відшкодування фактично понесених витрат та компенсацію втрати доходу відповідно до частини 1 статті 137 КАС України.

З огляду на поширену практику залучення до адміністративного судового процесу фахівців, перекладачів та експертів, законодавець передбачив, що витрати на оплату їхніх послуг, за винятком випадків виконання ними службових обов'язків, включаються до складу судових витрат. Ці витрати підлягають розподілу між сторонами відповідно до результатів розгляду справи. Таким чином, законодавче врегулювання спрямоване на забезпечення рівності сторін у процесі та гарантування відшкодування всіх необхідних витрат, що виникають у зв'язку з належним та ефективним здійсненням судочинства.

Щодо розгляду питання розподілу судових витрат, слід насамперед врахувати механізм, закріплений чинним законодавством України, який визначає порядок відшкодування витрат залежно від статусу сторін у справі. Відповідно до статті 139 КАС України, у разі повного задоволення позовної заяви особою, яка не є суб'єктом владних повноважень, всі витрати, що підлягають відшкодуванню або оплаті, стягуються за рахунок бюджетних асигнувань відповідача, яким виступає орган державної влади або місцевого самоврядування. Це положення законодавця покликане забезпечити реальну можливість фізичним та юридичним особам захищати свої права в адміністративному судочинстві без надмірного фінансового тиску, сприяючи гарантуванню доступу до правосуддя та реалізації принципу рівності сторін у процесі.

У протилежному випадку, коли рішення ухвалено на користь суб'єкта владних повноважень, який подав позовну заяву, з відповідача відшкодовуються лише витрати, пов'язані із залученням свідків, спеціалістів або проведенням експертиз, що дозволяє збалансувати фінансове навантаження та уникнути необґрунтованих витрат. Таким чином, встановлена законодавцем регламентація не лише визначає юридичні рамки розподілу судових витрат, але й стимулює ефективно та своєчасне здійснення судового процесу, водночас створюючи потенційний ризик зловживань з боку позивача у разі недостатньої оцінки судом обґрунтованості заявлених витрат.

У разі часткового задоволення позовних вимог судові витрати розподіляються між сторонами пропорційно до обсягу задоволених вимог, що дозволяє забезпечити справедливий та збалансований підхід до компенсації витрат у процесі. Законодавець також передбачив додатковий захист для осіб, звільнених від сплати судового збору: у разі ухвалення рішення не на їх користь, витрати на судовий збір та інші пов'язані з розглядом справи витрати компенсуються за рахунок коштів Державного бюджету України, що створює додатковий рівень правового захисту та сприяє дотриманню принципу рівності сторін у процесі [1]. Це положення є важливим з точки зору гарантування доступності правосуддя для всіх категорій осіб, зокрема тих, хто не може сплатити судовий збір через матеріальні труднощі.

Для правильного розподілу судових витрат необхідним є суворе дотримання встановленої законодавством процедури, яка визначає порядок включення конкретних сум до складу судових витрат. Зокрема, сторона зобов'язана подати належні докази понесених витрат до завершення судових дебатів або протягом п'яти днів після ухвалення судового рішення, за умови, що до завершення дебатів було подано відповідну заяву. Недотримання цього строку призводить до того, що зазначені суми не включаються до судових витрат та не підлягають розподілу між сторонами, а заява, подана після закінчення встановленого строку, залишається без розгляду. Така регламентація спрямована на забезпечення дисциплінованого ведення процесу, підвищення ефективності розгляду справ та уникнення затягування процедурних дій, що впливають на фінансове навантаження учасників судового процесу.

Незважаючи на те, що законодавець прагнув передбачити комплексний механізм відшкодування судових витрат в адміністративному судочинстві, на практиці реалізація цього механізму супроводжується певними труднощами, що зумовлює неоднакове застосування норм та підкреслює необхідність удосконалення процесуальних правил. Зокрема, наявність різних підходів до оцінки документально підтверджених витрат, недостатня деталізація поданих доказів та суб'єктивна оцінка «розумності» витрат суддею створюють ризики для справедливого та рівного розподілу судових витрат між сторонами.

Аналіз судової практики, зокрема справ, у яких позивачі заявляли про стягнення судового збору з відповідача, демонструє позитивну тенденцію щодо захисту прав осіб у адміністративному процесі. У більшості випадків, коли суд задовольняє позовні вимоги в повному обсязі, на вимогу відповідача ухвалюється рішення про відшкодування сплаченого позивачем судового збору за рахунок бюджетних коштів органу державної влади. Так, Рішення Донецького окружного адміністративного суду у справі № 200/8922/21, яке не було оскаржене в апеляційному порядку та набрало законної сили, встановило часткове задоволення позовних вимог і стягнення судового збору за рахунок бюджетних асигнувань Головного управління Держгеокадастру у Донецькій області [4].

Цей випадок свідчить про практичне застосування судом положень законодавства щодо відшкодування судового збору та підкреслює значущість дотримання встановлених процедур. Крім того, він демонструє, що ефективно функціонування механізму компенсації витрат сприяє реалізації права на справедливий суд і підвищує довіру громадян до судової системи. Разом із тим, аналіз практики вказує на необхідність подальшого вдосконалення законодавства та процесуальних норм з метою забезпечення більшої передбачуваності рішень і зменшення ризику виникнення неоднакових підходів у розподілі судових витрат.

Слід зауважити, що аналіз судової практики щодо відшкодування витрат на правничу допомогу демонструє значну складність та неоднозначність цього питання. Проблематика зумовлена насамперед відсутністю єдиних критеріїв оцінки розміру витрат, необхідністю документального підтвердження наданих послуг та суб'єктивним підходом суддів до оцінки «розумності» витрат. Європейський суд з прав людини в низці рішень зазначив, що особа, яка подає заяву про відшкодування судових витрат, пов'язаних із правничою допомогою, має право на компенсацію лише за умови, що ці витрати були фактичними, неминучими для забезпечення представництва інтересів у суді та обґрунтованими за своїм розміром. Водночас, відсутність детального переліку конкретних послуг, наданих адвокатом відповідно до договору про правничу допомогу, може стати підставою для відмови у задоволенні вимоги про відшкодування витрат. Це підкреслює, що ефективно використання механізму компенсації витрат на правничу допомогу вимагає чіткого дотримання процесуальних правил, детального документування наданих послуг і обґрунтування розміру витрат, що є необхідним для забезпечення справедливості та рівності сторін у адміністративному процесі [5]. Найбільшою проблемою при відшкодуванні витрат на правничу допомогу є критерій «розумності» таких витрат. В Україні існує значна кількість адвокатів, які відповідно до законодавства самостійно визначають вартість своїх послуг, що призводить до суттєвої різниці у цінах на правничу допомогу. У зв'язку з цим доведення розумності витрат у суді стає складним, а в окремих випадках – практично неможливим.

Проаналізувавши додаткове рішення Київського окружного адміністративного суду у справі № 320/18205/23, можна зауважити, що при розподілі судових витрат суд здійснює комплексний аналіз обставин справи. Зокрема, враховується, чи пов'язані такі витрати саме з розглядом цієї конкретної адміністративної справи; чи є їх розмір обґрунтованим та пропорційним до предмета спору; чи міг результат розгляду вплинути на репутацію сторони або викликати суспільний інтерес; поведінка сторони

під час процесу (наприклад, затягування розгляду або подання необґрунтованих клопотань, що призводить до збільшення витрат на правничу допомогу); а також дії сторони щодо врегулювання спору мирним шляхом. Такий підхід свідчить про прагнення суду забезпечити баланс між захистом прав позивача та запобіганням можливим зловживанням механізмом компенсації витрат.

Важливим аспектом є також врахування судом розміру гонорару адвокату з урахуванням виду та обсягу наданих послуг. З одного боку, це дозволяє запобігати зловживанню правом на відшкодування, з іншого – на практиці часто призводить до ситуацій, коли фактично понесені витрати значно перевищують суму, визначену судом для відшкодування. Так, у вищевказаній справі, проаналізувавши документи позивача, які підтверджували витрати на правничу допомогу у розмірі 37 500,00 грн, суд ухвалив рішення про відшкодування лише 20 000,00 грн, тобто майже у два рази менше заявленої суми [6]. Цей випадок демонструє наявність суттєвої диспропорції між фактичними витратами та відшкодованою сумою, що, на думку більшості адвокатів, є системною проблемою адміністративного судочинства та вимагає уточнення нормативних критеріїв для оцінки «розумності» витрат на правничу допомогу. Такі ситуації підтверджують необхідність удосконалення законодавства та розробки більш чітких процедур документального підтвердження витрат для забезпечення справедливого і передбачуваного розподілу судових витрат.

Для ефективного відшкодування витрат на правничу допомогу доцільним є подання детального розрахунку витрат із зазначенням погодинної вартості послуг адвоката, що дозволяє суду оцінити обґрунтованість заявлених сум і уникнути надмірного завищення витрат. Важливим є також правильне формулювання назв наданих послуг, оскільки розподіл суми витрат між різними позиціями може призвести до зменшення загальної суми відшкодування. Так, у справі № 320/18205/23 суд дійшов висновку, що послуга «Підготовка позовної заяви» включає в себе етап «Ознайомлення з судовою практикою», і, відповідно, сума за останню окремо не підлягає відшкодуванню. Насправді, така позиція є предметом дискусій у юридичній спільноті. Частина фахівців погоджується з оцінкою суду, вважаючи, що ознайомлення з судовими рішеннями є невід'ємною частиною підготовки позовної заяви, тоді як інша частина експертів наполягає на тому, що «Підготовка позовної заяви» стосується виключно створення письмової документації і не може охоплювати самостійне вивчення судової практики. Така неоднозначність підкреслює потребу в більш чітких законодавчих критеріях для класифікації видів послуг адвоката та формування прозорих підстав для визначення розміру відшкодування, що, у свою чергу, сприяло б підвищенню передбачуваності та справедливості судових рішень у сфері адміністративного судочинства.

У контексті аналізу проблем відшкодування витрат на правничу допомогу доцільно звернутися до практики Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), оскільки його рішення демонструють міжнародні підходи до оцінки фактичних і обґрунтованих витрат на правничу допомогу. Так, у справі *Sargsyan and Others v. Ukraine* ЄСПЛ підкреслив, що особа, яка подає заяву про відшкодування судових витрат, має право на компенсацію за умови, що витрати були дійсними, необхідними та їх розмір обґрунтований. Суд наголосив, що розмір витрат на правничу допомогу повинен відповідати реальному обсягу наданих послуг і бути пропорційним складності справи та її значенню для сторони [7].

У даній справі Україна була зобов'язана компенсувати заявникам витрати на правничу допомогу, що свідчить про практичну важливість документального підтвердження наданих послуг та аргументації щодо їх необхідності. Цей приклад ілюструє міжнародний підхід до оцінки «розумності» витрат і є корисним для порівняння з українською практикою, де критерії обґрунтованості витрат часто

залишаються на суб'єктивній оцінці судді. Таким чином, рішення ЄСПЛ підкреслює необхідність чіткого нормативного врегулювання принципів визначення та документального підтвердження витрат на правничу допомогу в українському адміністративному судочинстві.

Висновки

Аналіз системи судових витрат в адміністративному судочинстві України дозволяє констатувати, що вона виступає важливим елементом забезпечення ефективного захисту прав, свобод та інтересів учасників процесу, а також гарантією доступу до правосуддя. Судові витрати, включаючи витрати на правничу допомогу, оплату експертів, перекладачів, спеціалістів, а також судовий збір, мають не лише процесуальне, а й соціально-економічне значення, оскільки безпосередньо впливають на можливість реалізації права на справедливий суд та забезпечують фінансову доступність судового процесу для всіх категорій громадян.

Судова практика демонструє певну позитивну тенденцію у розвитку механізму розподілу судових витрат, зокрема шляхом часткового або повного відшкодування витрат учасникам процесу, що сприяє зміцненню довіри до судової системи та підвищенню її ефективності. Проте водночас виявляються проблемні аспекти, які потребують додаткового врегулювання на законодавчому рівні. Зокрема, чинний критерій обґрунтованості витрат на правничу допомогу залишається суб'єктивним, оскільки оцінка «розумності» витрат здійснюється суддею на власний розсуд, що не завжди дозволяє забезпечити справедливу компенсацію фактично понесених витрат. Крім того, відсутність законодавчо закріплених параметрів, що враховують кваліфікацію адвоката, складність справи, кількість наданих послуг та їхню тривалість, ускладнює передбачуваність рішень суду щодо відшкодування.

У зв'язку з цим науковці та практики підкреслюють необхідність чіткого законодавчого визначення критеріїв оцінки витрат, формалізації документального підтвердження та запровадження більш прозорих механізмів, які забезпечують баланс між правами сторін та ефективністю адміністративного судочинства. Такі зміни сприятимуть зменшенню випадків зловживання правом на відшкодування, підвищенню рівня економічної справедливості та створенню стабільної та передбачуваної судової практики.

Виявлено, що значна розбіжність у вартості послуг серед адвокатів обумовлена відсутністю врахування їхньої кваліфікації, досвіду та спеціалізації, що безпосередньо впливає на ціну правничої допомоги та, відповідно, на розмір відшкодування, який може бути наданий судом. Така ситуація створює неоднорідність у практиці визначення «розумності» витрат і породжує ризики як для сторін, які фактично понесли витрати, так і для судів, які змушені оцінювати обсяг і доцільність наданих послуг на власний розсуд. У зв'язку з цим доцільним є законодавче врегулювання чітких критеріїв оцінки витрат на правничу допомогу, створення єдиних методичних стандартів визначення їх «обґрунтованості», а також інтеграція професійного рівня та спеціалізації адвоката при розподілі витрат, що дозволить підвищити прозорість і передбачуваність судових рішень у цій сфері.

Подальше вдосконалення адміністративно-правового механізму розподілу судових витрат має бути спрямоване на забезпечення балансу процесуальних прав сторін, економічної справедливості та підвищення ефективності судового захисту в Україні. Водночас актуальним є впровадження практик електронної фіксації витрат та деталізованих методик документального підтвердження витрат на правничу допомогу, що сприятиме зменшенню кількості спорів щодо їх розподілу, підвищенню оперативності розгляду справ та зміцненню довіри до судової системи. Доцільним є також застосування уніфікованих форм звітності та розрахунків, що дозволить

стандартизувати підхід до визначення суми відшкодування та мінімізувати суб'єктивний фактор у судовому процесі, підвищуючи правову визначеність та передбачуваність рішень.

Список використаних джерел

1. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 року № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#n10479>
2. Колісник С.А. Судові витрати в адміністративному судочинстві: співвідношення понять. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2020. № 47. Том 1. С. 101-104. URL: http://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc47/part_1/juspradenc47-1.pdf#page=101
3. Про судовий збір: Закон України від 08.07.2011 року №3764-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3674-17#Text>
4. Рішення Донецького окружного адміністративного суду у Справі № 200/8922/21 від 12 січня 2022 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103287932>
5. Варналій К. Відшкодування витрат на правничу допомогу: проблематика та судова практика. Юридична газета: всеукраїнське професійне юридичне видання. 19 березня 2025 р. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/vidshkoduvannya-vitrat-na-pravnichu-dopomoguproblematika-ta-sudova-praktika.html>
6. Рішення Київського окружного адміністративного суду в справі № 320/18205/23 від 02 січня 2025 р. URL: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/124200701/>
7. Sargsyan and Others v. Ukraine, № 40167/06. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=002-11775>